

ЛЕКЦІЯ 2.

Гендерні проєкції в мистецькому дискурсі: європейсько-українська перспектива

План

1. Гендерні студії як інструмент європейського діалогу.

1.1. Європейська інституційна рамка рівності:

EU Gender Equality Strategy 2020–2025:

- акцент на культурних репрезентаціях, креативних індустріях, боротьбі з гендерними стереотипами;
- інструменти підтримки мистецьких проєктів, що підсилюють інклюзію.

Council of Europe Gender Mainstreaming Strategy:

- наскрізний гендерний підхід у культурних політиках;
- гендерно чутлива оцінка мистецьких практик.

Istanbul Convention:

- роль мистецтва й медіа у запобіганні насильству;
- культура нульової толерантності до дискримінації.

Horizon Europe – Gender Dimensions:

- гендерна перспектива в дослідженнях культури та креативних індустрій;
- інновації через мистецтво й соціальний вплив.

#EUagainstGBV:

- візуальні кампанії ЄС проти гендерно зумовленого насильства;
- мистецтво як мобілізаційний інструмент.

1.2. Європейські імплікації українських гендерних студій.

- Розвиток з 1990-х років: Києво-Могилянська академія, Центр Гендерних досліджень у Харкові, Львові, Києві.

Українські ініціативи:

- мистецтво Майдану;
- жіночі воєнні наративи;
- візуальні проєкти про тілесність і травму;
- маскулінності в посттравматичному суспільстві.

2. Гендер у системі соціального конструювання

2.1. Базові категорії

- Стать (sex) – біологічні характеристики.
- Гендер (gender) – соціально сконструйована система ролей.
- Гендерна роль – норми поведінки, очікувані в суспільстві.

- Гендерна ідентичність – внутрішнє усвідомлення приналежності.

2.2. Інтерсекційність:

- Перехрестя різних форм нерівності: раса, клас, вік, інвалідність, сексуальність.
- Гендер проявляється як множинний досвід, який мистецтво здатне репрезентувати більш цілісно.

2.3. Європейські мистецькі відповіді на дискримінацію.

- Театр: берлінські театральні школи, фестивалі про рівність (Theater der Welt).
- Кіно: фестиваль «Feminale. International Women's Film Festival», Berlinale Programme on Gender.
- Візуальні мистецтва: queer-арт, інклюзивні перформанси, документальна фотографія про внутрішньо переміщених жінок/чоловіків.

3. Гендерні маркери та мистецькі проєкції.

3.1. Наративи жіночого, чоловічого, небінарного досвіду

- Жіноча тілесність і суб'єктність.
- Нова маскуліність: чоловіча вразливість, антивоєнний дискурс.
- Небінарні образи: мистецькі кейси Швейцарії, Франції, Нідерландів.

3.2. Еволюція художньої свідомості

- Judy Chicago (The Dinner Party): канонізація жіночої історії.
- Marina Abramović: тілесність, межі влади, досвід болю й трансцендентності.
- Pipilotti Rist: нова чуттєвість, гендерне тіло в цифрову добу.

3.3. Українські кейси

- Гудімова — жіночі міські історії, тілесність і пам'ять.
- Сучасна документалістика — жіночі фронтові історії, чоловічі травматичні досвіди.

3.4. Психосоціальні стратегії мистецького впливу.

- Емпатія — проживання досвіду Іншого.
- Катарсис — очищення й переосмислення насильства.
- Проєкція — перенесення власного досвіду на мистецький образ.
- Інтерсуб'єктивність — «ми-простір» взаємного розуміння.

4. Мистецький дискурс як простір гендерної інклюзії.

4.1. Література.

- Жіночий досвід війни.
- Постапокаліптичні й травматичні сюжети.
- Інклюзивні наративи в сучасній прозі ЄС.

4.2. Кіно.

- Європейські фільми про рівність і боротьбу проти насильства.
- Документальні стрічки про ВПО, військових, людей з інвалідністю.

4.3. Театр.

- Феміністичний театр Європи (Франція, Німеччина, Італія).
- Театр Пригноблених (Боаль).
- Документальний театр/вербатім як платформа гендерних голосів.

4.4. Мистецтво як м'яка сила. Культура як дипломатія:

- фестивалі рівності;
- арт-резиденції;
- community art у кризових регіонах.

5. ГЗН: мистецькі стратегії протидії

5.1. Візуалізація проблеми

- Кампанії ООН Women, UNFPA, ЄС.
- Плакати, мурали, інсталяції, що показують наслідки насильства.

5.2. Мистецтво як інструмент превенції.

- Соціальна реклама ЄС проти домашнього насильства.
- Медіапроекти, де митці працюють із громадами (Іспанія, Данія, Португалія).

5.3. Community art

- Публічні арт-акції, в яких жінки та чоловіки розповідають власні історії.
- Мистецтво як відновлення гідності постраждалих.

ГЛОСАРІЙ

- Гендер – соціокультурна конструкція ролей, норм і моделей поведінки.
- Гендерна репрезентація – спосіб зображення людей різних гендерів у мистецтві та медіа.
- Інтерсекційність – перехрестя різних форм нерівності та дискримінації.
- Гендерна інклюзія – залучення всіх гендерних груп до суспільного та культурного життя.
- Документальний театр (вербатім) – метод відтворення реальних свідчень на сцені.
- Катарсис – емоційне очищення через мистецтво.
- Гендерно зумовлене насильство (GBV) – насильство, що здійснюється на ґрунті гендерної нерівності.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ:

1. Які європейські документи визначають політику гендерної рівності?
2. Чому гендер розглядається як соціально сконструйована категорія?
3. Як інтерсекційність допомагає розуміти різноманітні гендерні досвіди?
4. Які візуальні стратегії застосовують сучасні європейські мисткині?

5. Які українські мистецькі проєкти транслюють ідею гендерної інклюзії?
6. У чому полягає сила документального театру для репрезентації травми?
7. Як мистецтво може протидіяти гендерно зумовленому насильству?
8. Чому мистецтво визначають як форму «м'якої сили» у формуванні рівності?

ЗАВДАННЯ:

1. Аналітичне завдання: «Гендерний образ у мистецтві Європи»:

Обрати один європейський мистецький твір і проаналізувати:

- гендерні маркери;
- чутливість до інтерсекційності;
- вплив на формування толерантності;
- авторську позицію.

2. Візуальний аналіз гендерної кампанії ЄС

Проаналізувати постер/відео з кампаній #EUagainstGBV:

- композиція;
- меседж;
- психологічний вплив;
- роль мистецьких елементів.

3. Проаналізувати прецедент (або підібрати приклад) дискримінації в гендерній оптиці.